

गणिताचे पाठ्यपुस्तक
इयत्ता 3 री साठी

0333

विद्यया ऽ मृतमश्नुते

एन सी ई आर टी
NCERT

राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान और प्रशिक्षण परिषद्
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING

0333 – गणित मेळा

गणिताचे पाठ्यपुस्तक इयत्ता 3 री साठी

ISBN 978-93-5292-816-3

पहिली आवृत्ती

एप्रिल 2024 चैत्र 1946

PD 1000T BS

© राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन आणि प्रशिक्षण

परिषद, 2024

₹ 65.00

हे पुस्तक NCERT वॉटरमार्कसह 80 GSM पेपरवर
छापले आहे

राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन आणि प्रशिक्षण परिषद,
श्री अरबिंदो मार्ग, नवी दिल्ली 110 016 द्वारे प्रकाशन
विभागात प्रकाशित आणि प्रिंट पॅक इंडिया, डी-12,
सेक्टर बी-3, ट्रॉनिका सिटी (औद्योगिक क्षेत्र) लोनी,
गाझियाबाद येथे छापलेले - 201 102 (उत्तरप्रदेश)

सर्व हक्क राखीव

- या प्रकाशनाचा कोणत्याही स्वरूपातील जसे की इलेक्ट्रॉनिक, यांत्रिक, फोटोकॉपी, रेकॉर्डिंग किंवा कोणताही भाग प्रकाशकाच्या पूर्वपरवानगीशिवाय उद्धृत किंवा प्रसारित केला जाऊ शकत नाही.
- प्रकाशकाच्या पूर्वपरवानगीशिवाय, हे पुस्तक त्याच्या मूळ मुखपृष्ठ किंवा बंधनकारक व्यतिरिक्त कोणत्याही प्रकारे व्यवसायाद्वारे उधार, पुनर्विक्री किंवा भाड्याने दिले जाणार नाही किंवा विकले जाणार नाही या अटीसह हे पुस्तक विकले जात आहे.
- या पुस्तकाची योग्य किंमत ही या पुष्ठावर छापलेली किंमत आहे, रबर स्टॅम्पद्वारे किंवा स्टिकरद्वारे किंवा इतर कोणत्याही माध्यमाने दर्शविलेली कोणतीही सुधारित किंमत चुकीची आहे आणि ती अस्वीकार्य असावी.

NCERT प्रकाशन विभागाची कार्यालये

NCERT कॅम्पस

श्री अरबिंदो मार्ग

नवी दिल्ली 110 016

फोन : 011-26562708

08, 100 फिट रोड

होसदकेरे हल्ली एक्सटेंशन

बनसंकरा थर्ड स्टेज

बंगलूर 560 085

फोन : 080-26924940

नवजीवन ट्रस्ट बिल्डिंग

पी. ओ. नवजीवन

अहमदाबाद 380014

फोन : 079-27541446

CWC कॅम्पस

डंकल बस स्टॉप समोर

पनीहाती

कोलकाता 700 114

फोन : 033-25530454

CWC कॉम्प्लेक्स

मालीगाव

गुवाहाटी 781 021

फोन : 0361-2674869

प्रकाशन संघ

प्रकाशन विभाग प्रमुख : अनुप कुमार राजपूत

मुख्य संपादक : श्वेता उप्पल

मुख्य उत्पादन अधिकारी : अरुण चिटकारा

मुख्य व्यवसाय व्यवस्थापक

(प्रभारी) : अमिताभ कुमार

संपादक : बिजनम सुतार

सहाय्यक उत्पादन अधिकारी : ओम प्रकाश

पुस्तक रचना, मांडणी आणि चित्रे

संतोष मिश्रा, आयमार्ट्स, दिल्ली आणि

- अचिन जैन, ग्रीनट्री डिझायनिंग स्टुडिओ

प्रा.लि., दिल्ली

प्रस्ताविक

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 नुसार शालेय शिक्षणाचा पायाभूत टप्पा, मुलांच्या सर्वांगीण विकासासाठी आधारस्तंभ म्हणून काम करतो. हे त्यांना केवळ आपल्या देशाच्या आचारसंहिता आणि घटनात्मक चौकटीत रुजलेले अनमोल संस्कार आत्मसात करण्यास सक्षम बनवत नाही, तर मूलभूत साक्षरता आणि संख्याशास्त्र देखील आत्मसात करण्यास सक्षम करते. हा पाया त्यांना अधिक आव्हानात्मक तयारीच्या टप्प्यात अखंडपणे पुढे जाण्यास सुसज्ज करतो.

प्रारंभिक टप्पा शिक्षणाची सुरुवात आणि मधल्या टप्प्यांमधला पूल म्हणून काम करतो, जो वर्ग 3 ते वर्ग 5 पर्यंत असा तीन वर्षांचा असतो. या टप्प्यात दिलेले शिक्षण हे पायाभूत अवस्थेच्या शैक्षणिक दृष्टिकोनावर आधारित आहे. खेळ-आधारित, अन्वेषणात्मक आणि उपक्रमावर-आधारित शिक्षण पद्धती सोबतच, मुलांना पाठ्यपुस्तके आणि अधिक औपचारिक वर्गांची ओळख करून दिली जाते. या प्रस्तावनेचा उद्देश अभ्यासक्रमाच्या क्षेत्रात पाया मजबूत करणे हा नाही तर वाचन, लेखन, वक्तृत्व, चित्र काढणे, गायन आणि वादन याद्वारे समग्र शिक्षण आणि आत्मशोधाला चालना देणे हा आहे. या सर्वसमावेशक दृष्टिकोनामध्ये शारीरिक शिक्षण, कला शिक्षण, पर्यावरण शिक्षण, भाषा, गणित, मूलभूत विज्ञान आणि सामाजिक शास्त्र यांचा समावेश होतो. हा सर्वसमावेशक दृष्टिकोन हे सुनिश्चित करतो की मुले संज्ञानात्मक-संवेदनशील आणि शारीरिक-प्राणिक (भावनिक) दोन्ही स्तरांवर चांगल्या प्रकारे तयार झाली आहेत आणि ते मध्यम टप्प्यावर सहज जाऊ शकतात.

इयत्ता 3 री चे गणिताचे पाठ्यपुस्तक, गणित मेळा, ही उद्दिष्टे लक्षात घेऊन काळजीपूर्वक डिझाइन केले आहे. हे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 आणि शालेय शिक्षणासाठी राष्ट्रीय अभ्यासक्रम फ्रेमवर्क 2023 च्या शिफारशींचे पालन करते. पाठ्यपुस्तक या विकासाच्या टप्प्यासाठी आवश्यक वैचारिक समज, गंभीर विचार, सर्जनशीलता, मूल्ये आणि स्वभाव यावर भर देते. यात समावेशन, बहुभाषिकता, लिंग समानता आणि योग्य ICT आणि शाळा-आधारित मुल्यांकनांना एकत्रित करणारी सांस्कृतिक मूळता यासारख्या क्रॉस-कटिंग थीम समाविष्ट केल्या आहेत. आकर्षक शैक्षणिक सामग्री आणि उपक्रम विद्यार्थ्यांना गुंतवून ठेवण्यासाठी आणि एकमेकांसोबत शिकण्यास प्रोत्साहन देण्यासाठी तयार केली आहे, तसेच यातून विद्यार्थ्यांबरोबरच शिक्षकांचा शैक्षणिक अनुभव देखील समृद्ध होतो.

पाठ्यपुस्तकातील अध्यापनशास्त्रीय दृष्टिकोन समजून घेणे, गंभीर विचार करणे, तर्क करणे आणि निर्णय घेणे यावर जोर देणे महत्वाचे आहे. या टप्प्यावर मुलांची जन्मजात

जिज्ञासा त्यांच्या प्रश्नांचे निराकरण करून आणि मूलभूत शिक्षण तत्वांवर आधारित उपक्रमांची रचना करून वाढवली पाहिजे. खेळकर पद्धतीच्या शिक्षणामुळे शिकवण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या खेळण्यांचे आणि खेळांचे स्वरूप केवळ आकर्षणाऐवजी सहभाग वाढवण्यासाठी विकसित होते.

हे पाठ्यपुस्तक मौल्यवान असले तरी मुलांनी या विषयावरील अतिरिक्त संसाधने देखील शोधली पाहिजेत. शालेय ग्रंथालयांनी या विस्तारित शिक्षणाची सोय केली पाहिजे आणि पालक आणि शिक्षकांनी त्यांच्या प्रयत्नांना पाठिंबा दिला पाहिजे.

एक प्रभावी शैक्षणिक वातावरण विद्यार्थ्यांना प्रेरित करते, त्यांना व्यस्त ठेवते आणि जिज्ञासा आणि आश्चर्य वाढवते.

आत्मविश्वासाने, मी सुरुवातीच्या शैक्षणिक टप्प्यावर सर्व विद्यार्थ्यांना आणि शिक्षकांना या पाठ्यपुस्तकाची शिफारस करतो. या पुस्तक निर्मितीमध्ये सहभागी असलेल्या प्रत्येकाचे मी आभार मानतो. NCERT प्रणालीगत सुधारणा आणि प्रकाशन गुणवत्ता सुधारण्यासाठी वचनबद्ध असल्याने, आम्ही पाठ्यपुस्तकातील सामग्री सुधारण्यासाठी तुमच्या अभिप्रायाचे स्वागत करतो.

नवीन दिल्ली
31 मार्च 2024

दिनेश प्रसाद सकलानी
दिग्दर्शक
राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन आणि
प्रशिक्षण परिषद

पुस्तकाविषयी थोडं

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (NEP) 2020 आणि शालेय शिक्षणासाठी राष्ट्रीय अभ्यासक्रम फ्रेमवर्क (NCFSE) 2023 या अलीकडील दस्तऐवजांवर आधारित इयत्ता 3 री साठी गणित मेळा हे पुस्तक विकसित केले गेले आहे. सर्व मुलांनी गणितीय आणि तार्किकदृष्ट्या विचार करण्याची मूलभूत संख्यात्मक कौशल्ये आणि क्षमता प्राप्त करणे, उदाहरणे सोडवणे, प्रमाण आणि कारणांबद्दल अंतर्ज्ञान विकसित करणे आणि आनंद, आश्चर्य आणि कुतूहलाची भावना अनुभवणे हे त्यांचे लक्ष्य आहे. प्राथमिक पातळी विशेषतः संख्या, आकार आणि अवकाशीय संबंध, मापन आणि माहितीचे व्यवस्थापन, प्रक्रियात्मक कौशल्ये व अस्खलितपणा आणि संगणकीय विचार याविषयी संकल्पनात्मक कल्पनांच्या विकासावर लक्ष केंद्रित करते.

हे लक्षात घेऊन, इयत्ता 3 री चे हे पुस्तक विद्यार्थ्यांना मूलभूत स्तरावर त्यांचे शिक्षण एकत्रित करण्यासाठी आणि अधिक अमूर्त कल्पनांना सामोरे जाण्याच्या दिशेने प्रगती करण्यास मदत करण्यासाठी तयार केले आहे. पुस्तकातील पाठांमध्ये गणिताच्या मूलभूत कल्पनांचा समावेश आहे: पूर्ण संख्या आणि त्यावरील क्रिया, अपूर्णाकांची ओळख, आकार आणि अवकाशीय संबंध, मापन (लांबी, वजन, क्षमता, वेळ) आणि माहिती व्यवस्थापनाची ओळख. जरी प्रत्येक पाठाची एक विशिष्ट शैली (पूर्वीच्या कल्पनांवर आधारित आणि इतर कल्पनांशी जोडणे) असली तरी, या कल्पनांची संपूर्ण पुस्तकात पुनरावृत्ती केली आहे.

आमचा ठाम विश्वास आहे की नवशिके तर्क, विचार आणि वेगवेगळ्या प्रकारे उदाहरणे सोडवण्यास सक्षम आहेत. म्हणून, पुस्तकात कल्पना आणि कल्पनांमधील संबंध ओळखणे आणि लक्षात घेणे, विधानांना उदाहरणे आणि प्रति-उदाहरणे देणे, गणितीय कल्पना वापरून वस्तू तयार करणे, मोजमाप आणि परिमाण करणे, अंदाज लावणे आणि समस्या सोडवणे यासाठी अनेक प्रसंग उपलब्ध करून दिले आहेत. सोपी स्वाध्याय, खेळ आणि कोडी यांद्वारे तुमची अंकगणित कौशल्ये सुधारण्याच्या संधी देखील आहेत. पाठातील काही ठिकाणी, 'चला खेळूया' विभागात अशा संधी उपलब्ध करून देण्यात आल्या आहेत. खेळ आणि कोड्यांमधील आणखी एक महत्त्वाचा उद्देश म्हणजे विद्यार्थ्यांना तणावमुक्त आणि आनंददायी शिक्षण देणे. यापैकी बहुतेकांचे मूल्यांकन

करणे आवश्यक नाही. काही कार्ये 'संगणकीय विचारसरणी' या दिशेने असतात, जिथे शिकणाऱ्यांनी आकृतीबंधांचे निरीक्षण करणे आणि ते स्पष्ट करणे तसेच विविध अडचणींमध्ये उपाय शोधणे आणि उत्तर शोधणे अपेक्षित आहे.

आम्ही असेही मानतो की विद्यार्थ्यांनी गणिताची आवड निर्माण केली पाहिजे. या पाठ्यपुस्तकातील पाठांमध्ये अनेक आनंददायक उपक्रम, कार्ये, खेळ आणि कोडी आहेत जी मुलांच्या अंतर्ज्ञानांवर आधारित असतात आणि त्यांना सभोवतालच्या जगाचा अनुभव देतात. हे पाठांमध्ये अनेक ठिकाणी 'चला सोडवूया', 'उपक्रम' या शीर्षकांखाली दिलेले आहेत. याचा वापर कधीकधी नवीन संकल्पनेची सुरुवात करण्यासाठी आणि इतर वेळी कल्पना समजावून सांगण्यासाठी केला जातो. पाठांसाठी आवश्यक असणारे कथन देखील स्पष्ट चित्रांद्वारे सांगितले आहे जे या पुस्तकाचा अविभाज्य भाग आहे. आम्हाला आशा आहे की यामुळे विद्यार्थ्यांना चित्रे वाचता येतील आणि महत्त्वाच्या गणिती कल्पना विकसित करण्यासाठी त्यांचा वापर करता येईल. पाठांमध्ये योग्य गणितीय शब्दसंग्रहाचा वापर आणि विचार संप्रेषण करण्याच्या पद्धतींचे उदाहरण दिलेले असताना, भाषिक सूचना आणि स्पष्टीकरणे कमीत कमी ठेवली आहेत, जेणेकरून विद्यार्थ्यांना पुस्तक वाचता येईल आणि त्याचा अर्थ कळू शकेल.

गणित हे एकात्मिक ज्ञानाचे घर आहे, ज्यामध्ये कल्पनांचा एक जोडलेला आणि सुसंगत संच आहे. हे सामान्यतः सांगितल्या गेलेल्या गृहितकांवर तार्किकदृष्ट्या तयार केले जाऊ शकते. गणिती विचार आणि तर्क हा गणित शिकण्याचा महत्त्वाचा भाग आहे. हे पुस्तक विद्यार्थ्यांची जिज्ञासा नष्ट होणारे नियम आणि पाठांतर यापासून दूर जाण्याचा प्रयत्न करते जेणेकरून त्यांना या विषयाची भीती वाटणार नाही.

त्याऐवजी हे शिकणाऱ्यांना महत्त्वाच्या गणितीय कल्पना शोधण्यासाठी प्रवृत्त करते. विविध ठिकाणी समाविष्ट केलेल्या 'चला विचार करूया', 'चला शोधूया', आणि 'चला चर्चा करूया' विभागांचा उद्देश विद्यार्थ्यांना त्यांच्या विचारांचे तर्क लावून त्यांना उत्सुक ठेवण्याचा आहे. यामुळे त्यांना कारणे आणि अंतर्दृष्टी मिळेल ज्याचा उपयोग कल्पना लक्षात ठेवण्यासाठी आणि कल्पना लवचिकपणे आणि सर्जनशीलपणे लागू करण्यासाठी, पुढील शिक्षण सुलभ करण्यासाठी वापरता येईल. गणिताच्या या प्रक्रियांमध्ये सहभागी होणे महत्त्वाचे आहे जेणेकरून विद्यार्थी नियमित गणिती उदाहरणे आत्मविश्वासाने तसेच भीती आणि चिंता न करता सोडवू शकतील. आम्ही आशा करतो की काळजीपूर्वक निवडलेले शैक्षणिक उपक्रम त्यांना कल्पना समजून घेण्यास, उदाहरणे सोडवण्याची क्षमता विकसित करण्यास, प्रक्रियेत आश्चर्य आणि आनंद अनुभवण्यास आणि गणिताच्या जगाबद्दल उत्सुकता निर्माण करण्यास मदत करतील.

NEP 2020 आणि NCFSE 2023 ची उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी मुलांसाठी उदाहरणांवर काम करण्यासाठी आणि त्यांचे निराकरण तसेच कल्पना सामायिक

करण्यासाठी दिलेला वेळ योग्य असेल असा आमचा विश्वास आहे. पुस्तकात गणितीय कल्पना विकसित करण्यासाठी योग्य उपक्रम आणि अनुभव (वर्गात आणि घरात आणि आसपास) तसेच अनेक सूचना आहेत. चांगल्या आणि आत्मविश्वासपूर्ण राष्ट्राची स्वप्ने साकार करण्यासाठी आपल्या मुलांसाठी शिकण्याच्या बदलत्या परिस्थितीत शिक्षक आणि पालकांचे सहकार्य खूप महत्वाचे आहे.

हे पुस्तक विद्यार्थ्यांच्या विचारांचा विकास तसेच त्यांना संवाद साधता यावा याकरिता सोपी स्वस्त ठोस सामग्री बनवण्याचा सल्ला देते. पाठांमधील काही कामांसाठी काही छिद्रित पत्रके पुस्तकाच्या शेवटी दिली आहेत. उपक्रम आणि साहित्यासाठी शिक्षकांसाठी दिलेल्या नोट्समध्ये आणखी काही कल्पना आहेत. पाठ देखील सामग्रीच्या वापरापासून चित्रांच्या वापरापर्यंत आणि परिस्थितीची जाणीव करून देण्यासाठी योजनाबद्ध आकृत्या बनवण्यापर्यंत आणि पुढे जाण्याचे मार्ग दर्शवितात. पुस्तक साहित्य आणि चित्रांचा वापर करून कल्पनांसाठी मॉडेल तयार करण्याचा प्रयत्न करते जेणेकरून विद्यार्थी स्वतंत्रपणे विचार करण्यासाठी त्यांचा वापर करू शकतील. आम्ही शिक्षक आणि पालकांना प्रामाणिकपणे विनंती करतो की पुस्तकात सुचविलेल्या कल्पनांचा क्रम शिकवण्यासाठी वापरावा आणि नियम आणि प्रक्रियांची घाई करू नये. जेव्हा मुले चांगली समज विकसित करतात, तेव्हा ते नियम आणि कार्यपद्धतींचे कौतुक करण्यास अधिक चांगल्या स्थितीत असतील. अशीच काळजी पालक आणि मोठ्या भावंडांनी देखील घेतली पाहिजे जे या पुस्तकाद्वारे त्यांच्या वार्डाना शिकण्यास मदत करू शकतात. 'शिक्षकांसाठी नोट्स' शिक्षक आणि पालकांना मुलांचे शिक्षण योग्यरित्या होण्यास मदत करू शकते.

पुस्तकातील उपक्रम आणि कार्य करण्यासाठी मुलांनी एकमेकांशी बोलणे आणि त्यांच्या कल्पनांवर चर्चा करणे आवश्यक आहे. ज्या वर्गात विद्यार्थ्यांच्या कल्पनांचे स्वागत आणि आदर केला जातो, तेथे शिकण्यात लक्षणीय सुधारणा होईल. अशा परिस्थितीत, शिकणाऱ्यांना विचार करण्याच्या तसेच कल्पना आणि पर्यायी उपाय वापरण्याचे वेगवेगळे मार्ग दिसतील ज्यामुळे त्यांना कालांतराने चांगली आणि स्वतंत्र उत्तरे मिळतील. त्यांना एकमेकांची उत्तरे तपासण्याची आणि गणिती भाषा, चिन्हे आणि कार्यपद्धती यांचा सहज प्रवाह विकसित करण्याची संधी मिळेल. हे शिक्षकांसाठी शिकण्याचे अधिक चांगले मूल्यांकन म्हणून देखील काम करेल आणि त्यांना अभिप्राय प्रदान करेल. पुस्तकात दिलेले स्वाध्याय हे शिकणाऱ्यांचे मूल्यमापन कसे करता येईल याची उदाहरणे आहेत. मूल्यमापन अनेक स्वरूपात केले पाहिजे, जसे की सामग्री आणि चित्रांचा वापर, उदाहरणांतील परिस्थिती आणि मूलभूत उदाहरणे, उपक्रम, वस्तूची निर्मिती आणि सामायिकरण आणि निराकरणे स्पष्ट करणे. हे पुस्तक अनुकूलित मूल्यमापन, शैक्षणिक मूल्यांकन आणि मुले शिकत असताना आणि विविध उपक्रमांमध्ये

व्यस्त असताना मूल्यांकन करण्याच्या विविध संधी प्रदान करते. जेव्हा विद्यार्थी त्याच्या/ तिच्या कल्पनांवर चर्चा करत असतो, विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे देत असतो आणि उत्तरांसाठी तर्क देत असतो, तेव्हा शिक्षक त्याची/तिची निरीक्षणे नोंदवू शकतो. हा रेकॉर्ड शिकणाऱ्याच्या पोर्टफोलिओमध्ये समाविष्ट केला जाऊ शकतो. पुस्तकातील सर्व संकल्पना काही पेन-आणि-कागदसह (प्रश्न, शाब्दिक उदाहरणे आणि प्रकल्प) पूर्ण केल्या जाऊ शकतात, ज्या मुले वर्गात किंवा घरी पूर्ण करू शकतात.

अशा कार्यामुळे लेखनाचा सराव करण्याची आणि आपले विचार कागदावर उतरवण्याची संधी मिळते. येणाऱ्या काळात, आम्ही शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांना व्हिडिओ, सरावासाठी स्वाध्याय पुस्तिका आणि ऑनलाइन संसाधनांच्या लिंक्सच्या स्वरूपात आणखी संसाधने प्रदान करू.

आम्हाला आशा आहे की हे पुस्तक सर्वांसाठी आनंददायक असेल आणि अध्यापन-अभ्यासाची चांगली परिस्थिती निर्माण करेल.

अनुप कुमार राजपूत

प्राध्यापक

प्राथमिक शिक्षण विभाग

प्रमुख, प्रकाशन विभाग

NCERT, नवी दिल्ली

राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आणि अध्यापन साहित्य समिती (NSTC)

1. एम.सी. पंत, कुलपती, राष्ट्रीय शैक्षणिक नियोजन आणि प्रशासन संस्था (NIEPA), (अध्यक्ष)
2. मंजुल भार्गव, प्राध्यापक, प्रिन्स्टन विद्यापीठ, (सह-अध्यक्ष)
3. सुधा मूर्ती, प्रशंसित लेखिका आणि शिक्षणतज्ज्ञ
4. बिबेक देबरॉय, अध्यक्ष, आर्थिक सल्लागार परिषद – पंतप्रधान (EAC – PM)
5. शेखर मांडे, माजी DG, CSIR, प्रतिष्ठित प्राध्यापक, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे
6. सुजाता रामदोराई, प्रोफेसर, ब्रिटिश कोलंबिया विद्यापीठ, कॅनडा
7. शंकर महादेवन, म्युझिक मेस्ट्रो, मुंबई
8. यू. विमल कुमार, संचालक, प्रकाश पदुकोण बॅडमिंटन अकादमी, बंगळूरु
9. मिशेल डॅनिनो, व्हिजिटिंग प्रोफेसर, IIT – गांधीनगर
10. सुनीना राजन, IAS (निवृत्त), हरियाणा, माजी DG, HPA
11. चमू कृष्ण शास्त्री, अध्यक्ष, भारतीय भाषा समिती, शिक्षण मंत्रालय
12. संजीव सन्याल, सदस्य, आर्थिक सल्लागार परिषद – पंतप्रधान (EAC – PM)
13. एम.डी. श्रीनिवास, चेअरपर्सन, सेंटर फॉर पॉलिसी स्टडीज, चेन्नई
14. गजानन लोंढे, प्रमुख, कार्यक्रम कार्यालय, NSTC
15. रबिन छेत्री, संचालक, SCERT, सिक्कीम
16. प्रत्युषा कुमार मंडल, प्राध्यापक, सामाजिक शास्त्र शिक्षण विभाग, NCERT, नवी दिल्ली
17. दिनेश कुमार, प्राध्यापक आणि प्रमुख, नियोजन आणि देखरेख विभाग, NCERT, नवी दिल्ली
18. कीर्ती कपूर, प्राध्यापक, भाषा शिक्षण विभाग, NCERT, नवी दिल्ली
19. रंजना अरोरा, प्राध्यापक आणि प्रमुख, अभ्यासक्रम अभ्यास आणि विकास विभाग, NCERT, नवी दिल्ली, (सदस्य-सचिव)

पाठ्यपुस्तक निर्मिती संघ

मार्गदर्शन

महेश चंद्र पंत, अध्यक्ष, NSTC आणि सदस्य, समन्वय समिती, अभ्यासक्रम क्षेत्र गट (CAG):
प्राथमिक पातळी

मंजुल भार्गव, सह-अध्यक्ष, NSTC आणि सदस्य, समन्वय समिती, CAG: प्राथमिक पातळी
सुनीती संवल, प्राध्यापिका आणि प्रमुख, प्राथमिक शिक्षण विभाग, NCERT, नवी दिल्ली आणि
सदस्य-संयोजक, समन्वय समिती, अभ्यासक्रम क्षेत्र गट: प्राथमिक पातळी

अध्यक्ष, उपगट (गणित)

राखी बॅनर्जी, असोसिएट प्रोफेसर, अझीम प्रेमजी विद्यापीठ

सहयोग

अजय शर्मा, सहाय्यक प्राध्यापक, DEE, NCERT, नवी दिल्ली

छवी कटारिया, गणित शिक्षक, टेक महिंद्रा फाउंडेशन

धरम प्रकाश, माजी प्राध्यापक, NCERT, नवी दिल्ली

गरिमा पांडे, शिक्षिका, MCD स्कूल, दिल्ली

गुंजन खुराना, रिसर्च स्कॉलर, जामिया मिलिया इस्लामिया, नवी दिल्ली

हनीत गांधी, प्राध्यापक, दिल्ली विद्यापीठ, नवी दिल्ली

जसनीत कौर, प्राध्यापक, SCERT, हरियाणा

मुकेश मालवीय, शिक्षक शिक्षक, मध्य प्रदेश

मुकुंद कुमार झा, सल्लागार, DEE, NCERT, नवी दिल्ली

निशा नेगी, वरिष्ठ सल्लागार, DEE, NCERT, नवी दिल्ली

पद्मप्रिया शिराळी, मुख्याध्यापिका, सह्याद्री शाळा, पुणे

पार्वती भट्ट, सहाय्यक शिक्षिका, कर्नाटक पब्लिक स्कूल, उत्तरहल्ली, बंगळूर, कर्नाटक

पुष्पा थंती, संचालिका-कार्यक्रम, अक्षरा फाउंडेशन

रितू गिरी, प्राथमिक शाळेच्या शिक्षिका, DOE, दिल्ली

रुची कुमार, सहाय्यक प्राध्यापक, TISS, मुंबई

शिवकुमार के एम, संचालक, अध्यापनशास्त्र आणि नवोपक्रम (गणित), सीड2सॅपलिंग एज्युकेशन
फाउंडेशन, बंगळूर

श्रवण एस के, मुख्य अभ्यासक्रम डिझायनर (गणित), सीड2सॅपलिंग एज्युकेशन फाउंडेशन, बंगलूर

श्वेता एस. नाईक, वैज्ञानिक अधिकारी, HBCSE, मुंबई

सुरेखा भार्गव, सहाय्यक शिक्षिका (निवृत्त), बाल भारती पब्लिक स्कूल, पीतमपुरा, नवी दिल्ली

समीक्षक

मंजुल भार्गव, प्राध्यापक आणि सह-अध्यक्ष, NSTC आणि सदस्य, समन्वय समिती, कॅंगः प्राथमिक पातळी

अनुराग बेहार, CEO, अझीम प्रेमजी फाउंडेशन, सदस्य, NOC

सदस्य-समन्वयक, उपगट (गणित)

अनुप कुमार राजपूत, प्राध्यापक, प्राथमिक शिक्षण विभाग आणि प्रमुख, प्रकाशन विभाग, NCERT, नवी दिल्ली

आभार

राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन आणि प्रशिक्षण परिषद, राष्ट्रीय अभ्यासक्रम फ्रेमवर्क निरीक्षण समितीचे अध्यक्ष आणि सदस्य; अभ्यासक्रम क्षेत्र गट - प्राथमिक स्तरावरील सर्व सदस्यांचे आणि इतर आंतर-संबंधित विषयांसाठी तयार करण्यात आलेल्या अभ्यासक्रम क्षेत्र गटांचे अध्यक्ष आणि सदस्य या पुस्तकाच्या तयारीच्या प्रक्रियेत मार्गदर्शन आणि समीक्षणासाठी त्यांच्या अमूल्य योगदानाबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करते.

शिक्षण परिषद, इंद्राणी भादुरी, प्राध्यापक आणि प्रमुख, शैक्षणिक सर्वेक्षण विभाग, या पाठ्यपुस्तकातील लैंगिक एकीकरण आणि समावेश व कला शिक्षण इत्यादी आंतर-संबंधित विषयांचे पुनरावलोकन करण्यासाठी; मोना यादव, प्राध्यापक, जेंडर स्टडीज विभाग; विनय सिंग, प्राध्यापक आणि अध्यक्ष, विशेष गरज गट शिक्षण विभाग; मिली रॉय, प्रोफेसर आणि चेअर, लिंग अभ्यास विभाग; आणि ज्योत्स्ना तिवारी, प्राध्यापक आणि प्रमुख, कला आणि सौंदर्यशास्त्र शिक्षण विभाग, N.S.A.PP. बद्दल कृतज्ञता व्यक्त करते.

या पाठ्यपुस्तकाच्या विकासासाठी सहाय्य देण्यासाठी परिषद, श्वेता शर्मा, टी.जी. टी., एस.डी. SVM तलवाडा, पंजाब; नजराना खान, वरिष्ठ संशोधन सहयोगी (SRA) आणि गझला परवीन, संशोधन सहयोगी (RA), प्राथमिक शिक्षण विभाग, NSE च्या प्रयत्नांचे कौतुक करतो. या पाठ्यपुस्तकाचा मसुदा, मुखपृष्ठ आणि चित्रण केल्याबद्दल परिषद अचिन जैन, ग्रीन ट्री डिझायनिंग स्टुडिओ आणि संतोष मिश्रा, इमार्ट्स, दिल्ली यांचे आभार व्यक्त करते.

या पाठ्यपुस्तकाला अंतिम रूप दिल्याबद्दल परिषद प्रकाशन विभागाची आभारी आहे. परिषद, पाठ्यपुस्तक संपादनासाठी संपादक (कंलाटदार) अतुल मिश्रा आणि प्रकाशनासाठी पुस्तकाच्या अंतिम तयारीसाठी पवनकुमार बरियार, प्रभारी, डी.टी. पी. सेल आणि अजयकुमार प्रजापती डी.टी.पी. ऑपरेटर (करार), प्रकाशन विभाग, NHAI बद्दल कृतज्ञता व्यक्त करते.

आपले राष्ट्रगीत

जन-गण-मन अधिनायक, जय है
भारत-भाग्य-विधाता ।
पंजाब-सिंध-गुजरात-मराठा
द्राविड-उत्कल-बंग
विंध्य-हिमाचल-यमुना-गंगा
उच्छल-जलधी-तरंग ।
तव शुभ नामे जागे,
तव शुभ अशिष मागे,
गाहे तव जयगाथा ।
जन-गण-मंगल-दायक जय है
भारत-भाग्य-विधाता ।
जय हे, जय हे, जय हे,
जय जय जय, जय है!

रवींद्रनाथ टागोर यांनी मूलतः बंगाली भाषेत रचलेले आपले राष्ट्रगीत, 24 जानेवारी 1950 रोजी संविधान सभेने भारताचे राष्ट्रगीत म्हणून त्याच्या हिंदी आवृत्तीत स्वीकारले.

अनुक्रमणिका

प्रास्ताविक	iii
पुस्तकाविषयी थोडं	v
पाठ 1: नावात काय आहे?	1
पाठ 2: खेळण्यांचा आनंद	9
पाठ 3: दुहेरी शतक	16
पाठ 4: आजी सोबतच्या सुट्टीचा आनंद	29
पाठ 5: आकारांची मजा	44
पाठ 6: शंभराचे घर - I	64
पाठ 7: रक्षाबंधन	82
पाठ 8: वाजवी वाटा	107
पाठ 9 : शंभराचे घर - II	117
पाठ 10: क्लास पार्टीतील गंमत!	128
पाठ 11: भरणे आणि उचलणे	139
पाठ 12: द्या आणि घ्या	150
पाठ 13: वेळेची गोष्ट	165
पाठ 14: सूरजकुंडची जत्रा	177
शिक्षण साहित्य पत्रके	192

*If you are stressed, anxious, worried,
sad or confused about*

Studies and Exams

Personal Relationships

Career Concerns

Peer Pressure

Seek Support of Counsellors

**Call
8448440632**

**National Toll-free
Counselling Tele-Helpline
8am to 8pm
All days of the week**

MANODARPAN

Psychosocial Support for Mental Health & Well-being of Students
during the COVID-19 Outbreak and beyond
(An initiative by Ministry of Education, Government of India, as part
of Atma Nirbhar Bharat Abhiyan)

[www.https://manodarpan.education.gov.in](https://manodarpan.education.gov.in)